

HRVATSKA PREZIMENA I TOPONIMI U KATASTICIMA SPLITSKOG KAPTOLA NA POČETKU 17. ST.

Katastici ili montaneumi koji se čuvaju u arhivu splitskog kaptola a sastavljeni su s ciljem da točno označe posjede kaptola i obaveze kolona »ad futuram rei memoria«, kako stoji u katastičkom zapisu iz 1608. godine,¹ ne pružaju samo dragocjeni materijal za proučavanje agrarnih odnosa na splitskom području u prošlosti nego i značajne podatke o prezimenima splitskih težaka i vlasnika zemalja, te podatke o upotrebi hrvatskih naziva za pojedine lokalitete u bližoj okolici Splita. Na žalost, nisu se sačuvali katastici stariji od 1576. godine zbog požara koji je tada uništio arhivu kaptola, a navedene je godine, po nalogu administratora splitske nadbiskupije Faconija, sastavljen katastik kanoničkih prebendi.

Popisivanje posjeda i imena kolona nastavljeno je za Faconijeva nadbiskupovanja (1582—1602), te za njegovih nasljednika De Dominisa (1602—1615) i Ponzonija (1616—1640). Rezultat ovog popisa (koji odražava mnogo starije prilike iako se temelji na zatečenom stanju) jesu »Jura Capituli Canonicatum et Beneficiorum Civitatis et Diocesis Spalatensis« i novi katastik sastavljen 1626.

U to je vrijeme, angažiranjem kanonika De Carisa, sastavljen i prijepis katastika u kojem su dati najpotpuniji podaci o posjedima, toponimima i imenima kolona. Podaci koje iznosom u ovom napisu u najvećoj su mjeri uzeti iz tog dokumenta.²

Kako su navedeni dokumenti pisani uglavnom mletačko-talijanskim i nešto manje latinskim jezikom, nastaju posebne teškoće pri transkripciji hrvatskih naziva, tim više što se autori i pisari ne drže nekih utvrđenih pravila pisanja hrvatskih glasova (posebno *č*, *ć* *h*, *j*, i *k*), koji su njima očito stvarali poteškoće. Događa se stoga da se jedno isto ime piše na više načina, pa je danas nemoguće u svim slučajevima izvršiti potpuno točnu transkripciju hrvatskih naziva u današnji pravopis a da pri tom ne ostanu određene dileme o mogućnosti drukčijih rješenja.³

U nastojanju da dadem što je moguće točniju transkripciju držao sam se u ovom napisu slijedećih pravila:

1. Gdje je god bilo moguće transkribirao sam oznake glasova prema pravilima talijansko-mletačkog ili srednjovjekovnog latinskog jezika pa tako:

znak *c* ispred vokala *i* i *e* označava glas *č*; znak *c* ispred vokala *a*, *e* i *o* označava glas *k*; znak *s* označava glas *s* (bezvučno) ili *z* (zvučno); znak *z* označava glas *c* (bezvučno) ili *z* (zvučno), npr. Zuanne; grupa znakova *ch* označava glas *ć* (posebno u dočетка hrv. prezimena na — *ić*); grupa znakova *gli* i *gl* označava glas *lj*; grupa znakova *gni* i *gn* označava glas *nj*; znak *u* uvijek označava hrvatski glas *v*, ali se na početku imena označava i znakom *V* (kada je pisano velikim slovom).

2. Izvan navedenih pravila najčešće se pišu glasovi *š* i *ž* (ovaj posljednji nerijetko se piše znakom *x*), te sam znakove *s* i *z* transkribirao kao *š* i *ž* kad mi se drugačije rješenje činilo nemogućim, posebno kada se radilo o nekim danas poznatim prezimenima. Slično sam postupio kod glasa *k* koji se ponekad označava grupom znakova *ch*, te kod glasa *j* koji se označava najčešće znakom *i* (negdje i obrnuto) ali i sa *Gi* (uglavnom na početku imena kada se piše velikim slovom, npr. Giericin = Jeričin).

Pisanje dvostrukih suglasnika u nekih imena ne pokazuje da su se autori držali nekih određenih pravila ni da to ima neko značenje za čitanje imena. pa sam to u transkripciji potpuno zanemario. (Sva odstupanja od pravila pod 1. označio sam u zagradama iza prezimena navedenih u popisu.)

Pored navedenih pravopisnih teškoća treba navesti i istrošenost nekih dokumenata kao i djelomičnu nečitljivost rukopisa, zbog čega su ponegdje moguća i drugačija čitanja.

1. Prezimena

Vlastita su imena redovito talijanizirana ili latinizirana, što ne znači da su splitski težaci stvarno prihvatili takva imena, o čemu najbolje govore osnovne hrvatskih prezimena (Ivanišević, Obradović, Blažić i dr.), a barem na jednom mjestu autor priznaje da je neki Zuanne iz Kaštel-Kambelovca »... detto Lipi Ive«.

U popisu nisu uzeta ona talijanizirana ili latinizirana prezimena koja se uglavnom odnose na pripadnike viših slojeva plemstva i građana ili su stvarno neslavenskog podrijetla (Cambij, Lucari, Grisigoni, Maruli i dr.). Kao hrvatska prezimena uzeo sam u prvom redu ona sa dočetkom na *-ić* (premda u nekim slučajevima korijeni riječi nisu slavenskog podrijetla) te ona koja označavaju hrvatske riječi (Sikirica).

U mnogim od navedenih prezimena moguće je prepoznati i neka današnja, premda su se nešto drukčije izgovarala i pisala (Alujević — Halujević i sl.), kao i neka kojih danas nema u području Splita, ali su se sačuvala u drugim krajevima Jugoslavije (Obradović, Rajković i sl.). Pojava takvih prezimena mogla bi biti posljedica doseljavanja naroda iz raznih područja naše zemlje za turskih provala, ali sam sklon i mišljenju da bi neka današnja shvaćanja o lokalizaciji i nacionalnom karakteru nekih imena (hrvatska, srpska) trebalo podvrći preispitivanju na temelju starijih dokumenata. Nestajanje nekih imena slavenskog podrijetla u pojedinim krajevima vjerojatno je posljedica prihvaćanja običaja davanja svetačkih imena, pa su nestala i neka imena

iz starohrvatskih vremena koja su nekada i vladari nosili (Tomislav, Zvonimir i dr.) a koja su se ponovno javila u vrijeme buđenja nacionalne svijesti i povećanog interesa za nacionalnu prošlost.

Popis prezimena:

Armandarić, Antonović, Babolić, Balestrovic, Balić, Banbijeve, Baraban, Barisan, Bartanović, Bartikiević (glas *k* označen sa *ch*), Barzović, Bašić ($\check{s} = s$), Bidić, Biočinović, Bilinić, Blažić ($\check{z} = x$), Bočić, Branković, Brodareva (Margarita), Bubanić, Buble, Budić, Budišić, ($\check{s} = ss$), Buljas, Cvitić, Čirinšić ($\check{s} = s$), Čiri... šković ($\check{s} = s$), Deanović, Delimesović, Dedeljić, Derenčin, Despalatović, Dević, Dianšević ($\check{s} = s$), Drobrogostić, Domihovilović, Domiljanović, Domijanić, Drašković ($\check{s} = s$), Draseljić, Dražić ($\check{z} = s$ i x), Drivodiljić, Dudan, Duplančić, Eškerica ($\check{s} = s$), Filipović, Gančidijević, Gantaličić, Garčićjević, Gargović, Guić i Gusić ($g = gh$), Đurić ili Jurić (Giurich), Đuričević ili Juričević (Giurichieulich), Glavić, Goljić, Golić, Gundulerović, Gusić ($g = gh$), Hahić, Haluović, Hastrić, Ilijić, Ivanišev i Ivanišević ($\check{s} = ss$), Jerolimović ($j = gi$), Jeričin ($j = gi$), Jabukarin ($k = cc$) ili Jabucarin ($c = z$), Komarić, Karalčeva (Katarina), Karanović, Katanović, Katunar i Katunarić ($k = ch$), Kovačić ($k = ch$), Kozunović ($k = ch$), Kučinsin (Chuchins/s/sin), Konjević, Kalonjić, Komarić, Kosmačić, Kraljeva (Dome), Krastačić, Letunjačin (Kurdulj iz Poljica), Lizilj, Lučić, Lučićić, Makzasolić ($z = z$), Mafijević, Manola, Mantelić, Markusin ($k = ch$), Marčinković, Marduljić, Maričin, Marinčić, Marinčević, Marinković, Marinović, Martelić, Marunko ($k = ch$), Mašković ($\check{s} = s$) ili Macković ($c = z$), Masarić, Mastiević, Matanić, Matošić ($\check{s} = s$), Matas, Mateljević, Masovčić, Matešić ($\check{s} = sj$), Matusinović ($s = z$), Medić, Medin, Mikelović ($k = ch$), Midenčić, Milanov ($v = f$), Mičević ($\check{s} = ss$), Mamić, Mojtić ($j = y$), Mučić, Musa, Mustaćin, Mutović, Nadrivović, Negotić, Novak ($k = ch$), Obradović, Ogoriočević, Oštre i Oštrnica ($\check{s} = s$), Panjadić, Pajić, Paratović, Parnjas, Paškvin (Pasquin), Pavišić ($\check{s} = ss$), Pečinić, Perhatović ($\check{h} = ch$), Perhat, Petراسić, Petrov ($v = f$), Petrović, Popadia, Pračaević, Prološčić ($\check{s} = s$), Promašić ($\check{s} = ss$), Rakanović ($k = ch$), Radibratović, Radić, Radobilić, Radosavljević, Radoslić, Radovanović, Radovčić (na drugom mjestu isti vlasnik upisan je pod Gaudentij). Rajković ($j = ij$), Repelj, Rokov ($k = c$ i ch), Rušić ($\check{s} = s$), Škegrić ili Šegrić (Schergich), Skoroević ($k = ch$), Skarnić, Senjanović, Šetko (Setc/h/o) i Šetković, Šilović ($\check{s} = s$), Sipuričić, Siriskiević ($k = ch$), Sudić, Spudikijević ($k = ch$), Svaganjić i Svaganić, Svetinović, Suljić, Sušić ($\check{s} = ss$), Sutaričić, Stanišin i Stanišić ($\check{s} = ss$ i s), Štarbac ($\check{s} = s$), Stoikiević ($k = ch$), Stojčić, Stotković ($k = ch$), Talasmanović, Tecilazić, Teljanović, Tisičić, Trogirancev i Trogirancević, Vatimdiljić, Vesanović, Veseljčić, Vladičić, Vlašić ($\check{s} = s$), Vodović, Vojvodić ($j = y$), Vsigaić, Vukašinović ($k = c/h$, $\check{s} = ss$), Vulah-tarević ($h = ch$), Zanikuličić, Žarević ($\check{z} = z$), Zlatović ($z = z$ i s), Zlodarhia ($h = ch$), Zlogled, Zolj/o/evič, Zuanić ($z = s$ i z , možda i Žvanić), Zubačić, Žizić ($\check{z} = x$), Žuro ($\check{z} = x$).

2. Toponimi

Transkripcija hrvatskih toponima pisanih talijansko-mletačkim i latinskim pravopisom stvara iste teškoće, tim više što se već pri transkripciji nekih prezimena može zapaziti da se oni danas ne izgovaraju na isti način. To

posebno vrijedi za izgovor vokalnog *r* koji se navjetrojatnije izgovarao kao *ar* (Gargović, Karstulović, Pargnas), pa je tako *Žrnovnica* bila *Žarnovnica* (Xarnouniza ili Zarnouniza).

Od najčešće spominjanih toponima na prvom mjestu je *Marjan*. Pojavljuje se u tri varijante, češće kao *Marljan* (Marglian ili Margliano) i *Marnjan* (Margnan, Margnano, Margnanus), rjeđe kao *Mernjan* (Mergnano), što upućuje na nestalnost izgovora, odnosno miješanje starijih i novijih jezičnih varijanti. Sličnu nestabilnost zapažamo i u drugih toponima neslavenskog porijekla, dok neki imaju i nazive dvojnog jezičnog porijekla (Glavičine-Logorun, Trstenik-Calamito).

Petar Skok, na temelju starijih dokumenata u kojima nalazimo i izraze Murnano i Marnano, smatra vjerojatnim da ime potječe od imena rimskog vlasnika čitavog zemljišta, pa bi izvorni naziv bio *fundus* ili *praedium Marianum*, odnosno *Murinianum*.⁴

Od užih toponima unutar područja Marjana spominju se u ovdje razmatranim dokumentima:

KASLJUN (Casgliun), danas *Kašuni*, i to u vezi s crkvicom sv. Mihovila (s. Michael de Casgliun). Petar Skok izvodi ime iz romanske deminutivne izvedenice *castellone*, odnosno klasičnog latinskog *castellum*,⁵ dok L. Katić, na temelju *Calergijeve* karte iz 1675. g., navodi crkvicu *San Michael de Glavizza* ili *S. Michaelis in collibus*, koja se spominje u jednom dokumentu iz 1173. g., a koja se nalazila na glavici iznad uvale Kašuni.⁶

SOLURAT. I tu se navodi crkvice San Piero de Solorato drio San Francesco. P. Skok svrstava naziv u ranoromanske toponime i izvodi ga iz imenice *solarium* koja znači *snabdjevenost s nečim* a koja je ušla i u naše primorske govore kao *slâr* (šibenski otoci) i *solar* (Dubrovnik) u značenju *trijem, doksat, balkon*.⁷ Radi se o crkvi sv. Petra, oštećenoj i napuštenoj za turskih ratova a popravljenoj u 19. st., kada je bila posvećena sv. Anti. Nalazila se u blizini današnjeg doma JNA. Crkvice je stradala od bombardiranja u II svj. ratu te je poslije rata uklonjena. Solurat je, prema tome, područje oko današnje ulice Ignjata Brajevića.

DRAŽANAC (Draxanaz) ili *Drašanac* (Drasanaz). Prema P. Skoku vjerojatno izvedeno od draga (uvala).⁸ Tako se zove područje između navedenog Solorata i Sustjepana.

Ostali toponimi (prema De Carisovu katastiku) nabrajaju se ovim redom:

ŠPINUT se gotovo bez iznimke piše u razmatranim dokumentima *Spinut*, što vjerojatno odgovara današnjem izgovoru Špinut. Stariji su oblici, kako navodi P. Skok prema raznim dokumentima, *in Spinuta*, *Spinuti* (ager), *in Pinunze*, *Spinunce*, što ovaj onomastičar dovodi u vezu s ilirskim plemenom *Pituntini* koje se spominje u ovom području.⁸

POLJUD, bilježi se kao *Paludo* i pluralno *Paludi*. Naziv izveden iz latinskog termina u značenju »močvara« ili »blatine«.¹⁰

KOPILICA, ovdje *Copilizza di Paludi* i *Capella ouero Copilizza di Paludi*. Pored ove (poljudske) spominju se još dvije Kopilice i to: Iznad *Lučca* (ad Luzaz subtus Copilizam), koju potvrđuje i vizitacija nadbiskupa Cosmija iz

1683. g. u kojoj se spominje kapela sv. Marije de Copilliza na putu od crkve sv. Marije od Pojišana prema gradu.¹¹ Treća je solinska *Kopilica* (*Copilliza solinsca* i *Capella di Salona*), također potvrđena u Cosmijevoj vizitaciji.¹² Iz navedenih primjera vidljivo je da je današnji naziv *Kopilica*, koji se sačuvao samo za područje današnje želj. stanice Split-Predgrade, nastao iz tal. termina *capella*, odnosno izvedenog hrvatskog deminutivnog oblika *kapelica*.

SUTROJICA, danas područje oko starohrvatske crkvice sv. Trojstva iz 10. stoljeća. Spominje se samo u talijanskom nazivu *Sta Trinita*.

SILLA, danas nepoznata a nema potvrde ni u starijim dokumentima. Porijeklo naziva nepoznato. Prema redoslijedu nabiranja posjeda u De Carisovu katastiku morala se nalaziti negdje između Poljuda, Sutrovice i Lovreta.

KRIŽICE (Chrissice) ili *Križić* (Chrisich). Danas je poznat lokalitet Križine u blizini Mertojaka u jugoistočnom dijelu splitskog polja, ali taj lokalitet očito nije u vezi s ovim, koji se u svim ovdje razmatranim i drugim dokumentima, uvijek navodi zajedno sa lokalitetima sjeverozapadno od gradske jezgre.

LOVRET, uglavnom se piše kao danas, rjeđe kao u starijim izvorima *Lauret*, *Laureto*, *Lauretanum* (prvi put 1030. g.). P. Skok izvodi naziv iz latinskog *laurus* (lovorika) i splitsko-romanskog dočetka *-etum*, koji u hrvatskom govoru prelazi u *-et*.¹³

GLAVIČINE (Glaucine), rijetko se navode pod starijim nazivom *Logorun* (1397. g. Logorano). L. Katić smatra da se taj naziv odnosi na obližnju uvalu Lora,¹⁴ P. Skok ga ubraja u toponime grčkog porijekla, *lagaros* (mekan) + sufiks *-one*, pa je trebalo da je nazivom bilo označeno neko meko zemljište.¹⁵ Danas se taj lokalitet najčešće naziva *Turska kula* u vezi s nekom manjom utvrdom ili izvidnicom koja je tu bila podignuta 1538. g. radi obrane od Turaka. Na tom mjestu nalazila se prije podizanja utvrde srednjovjekovna crkva sv. Nikole de Glaucine.¹⁶

BRODARICA (Brodarizza), sve više potiskuje romanski naziv *Barcagno*. Radi se o mjestu na kojem su pristajali brodovi za prijevoz u Kaštel-Sućurac o čemu svjedoči i istovjetni toponim u Kaštel-Sućurcu (*Barcagnoa Diladi*, prema oporuci M. Marulića).¹⁷

STINICA (Stinizza) danas najčešće u pluralnom obliku *Stinice*. Toponim se spominje na više mjesta u području Splita, Solina i Kaštela (kao i drugdje na našem jezičnom području) a označava neko stjenovito polje, obalu ili potok sa stjenovitim koritom.¹⁸

PIJAT (*Pigliat*, prema najčešćem načinu pisanja, što odgovara izgovoru *Piljat*, danas najčešće *Pijat*) u ranijim izvorima piše da i *ad Pilatum*, *de Pilato*. P. Skok izvodi naziv iz lat. participa *pillatus* (*dlakav*, *kosmat*, usporedi *Kosmaj*).¹⁹

Kako danas nije moguće zbog znatnih promjena koje su nastale izgradnjom sjeverne luke točno utvrditi položaj tog lokaliteta, navodim neke podatke iz De Carisova katastika koji taj lokalitet, zapravo lokalitet jedne kaptolske zemlje smještene u Pijatu, pobliže označuje. Tako se navodi da je taj zemlji

dicitur Plochita«. Isto tako su nadbiskupskim zemljama u Pijatu s južne strane put koji vodi do Brodarice. Nalazio se dakle između Stinice i Brodarice.

DUJE, navodi se kao *Dulje* (Duglie), u ranijim izvorima i kao *Dulie*. P. Skok donosi iz jednog izvora i singularni oblik *de Dula* i *ad Dulam*. Navodi i podatak zanimljiv s jezičnog stajališta, prema kojemu je od Vranjičana čuo izraz *Dulje* (štokavski) a od Splićana *Duje* (čakavski). Naziv ubraja u toponime dalmatinsko-romanskog porijekla, prema latinskom pluralu sr. roda *dolia* od *dolium* (*bačva*, usporedi Bačvice).²⁰

BRDA, pisana prema tadašnjem izgovoru Barda.

JAME (Giame), lokalitet uz stari put prema Solinu, kako je i navedeno u De Carisovu katastru.

PLOKITE (Plochitte), na istom mjestu spominju se kaptolske zemlje u Plokutama i u Kmanu (Plochitte et Chman). Kako se navodi u dokumentu iz 1397. g. i Plokite označavaju kamenitu zemlju. U tom se dokumentu s južne strane nadbiskupske zemlje u Brboranu nalazi »... lapidosum quod slavice dicitur Plochita«. Isto tako su nadbiskupskim zemljama u Pijatu s južne strane stijene zvane *Plokita* (a meridie sunt lapides, qui dicuntur Plochita).²¹ P. Skok izvodi naziv iz grčkog *plakos* (*ploka*, *okrugli kamen*, usporedi *Plokat sv Dujma*, danas Peristil).²² Slično tome L. Katić izvodi naziv iz latinskog *placatus* (ploča).²³ Vjerojatno je to bio opći naziv za područja glatkog, okruglog kamenja, dok su stinice označavale područja sitnog kamenja prije nego su se oba naziva trajno vezala za određene lokalitete.

KMAN (Chman), 1119. godine spominje se *Caput de Cumano*, a u drugim dokumentima i *ad Cumanum* i *Akman*. G. Novak i P. Skok izvode naziv iz rimskog (*praedium*) *Geminianum*, pa bi to bio drugi rimski posjed u području Splita (usporedi *praedium Marnianum*).²⁴

BOL (Bol, A Bal i Nabol), u starijim dokumentima piše se i *a Ballo* i *De Ballo*. P. Skok dovodi u vezu s latinskim *vallum* (šamac, rov) i pretpostavlja postojanje nekog starog obrambenog rova prema Solinu.²⁵ J. Smodlaka misli da je i naziv lokaliteta u splitskom polju i naziv mjesta Bol na Braču u vezi sa zemljom koja zahtijeva veliki trud za obrađivanje.²⁶

SUČIDAR (Succidar), srednjovjekovna crkva sv. Izidora, po kojoj je današnje područje dobilo naziv, porušena je 1916. g.²⁷

KOCUNAR (Chozunar), u starijim dokumentima nije identificiran, korijen naziva nepoznat.

PISANI KAMIĆ (Pisani Camich, Pisano chami), rijetko se u ovdje razmatranim dokumentima javlja u latinskom obliku *Petra picta*. Danas je teško identificirati taj lokalitet. U De Carisovu katastru stoji da se jedna zemlja beneficije sv. Martina de Colonia nalazila »... a Loque seu supra Bal et prope Sucidar penes uia publica que ducit ad Pisani Chami«. Zemlja se nalazila dakle u Lokvama iznad Bola i u blizini Sučidra, što odgovara današnjem smještaju tih lokaliteta, pa je i put za *Pisani kamić* morao prolaziti negdje između Sučidra i Lokava u pravcu Visoke i mogao bi se djelomično poklapati s trasom novog dijela Balkanske ulice.

SMRDEČAC (Smardechiaz i Smerdechiaz), prema P. Skoku označava mjesto koje smrdi što potvrđuju dokumentirani latinski nazivi *aquas feditas* i *ad puteum feditum*, ali smatra da se naziv ne odnosi na smrdljivu vodu ili bunar, već na poganstvo koje dovodi u vezu s nešto istočnijim toponimom *in Paganesimo* (sv. Lovre). Ovaj posljednji javlja se i kao *Pazdigrad* (Smrdljivi grad). Skok smatra da se radi ili o preostalim salonitanskim poganima, koji su se tu povukli poslije pobjede kršćanstva u Saloni, ili o još nepokrštenim Slavenima nakon doseljenja, na čiji trag upućuje i naziv brda Perun još dalje na istoku, kod Stobreča (danas kamenolom).²⁸ L. Katić ostaje pri mišljenju da se ipak radi o smrdećem bunaru (ustajala voda) i navodi obližnji toponim Smrdeća stagnaja iz De Carisova katastika.

MERTOJAK (Mertovgliach i Martovgliach). P. Skok navodi izgovore *Mrtojak* i *Mrto(v)ljak*, što dovodi u vezu s mirtom (mrta).²⁹

RAVNI OBLOG je danas nepoznat toponim. U De Carisovu katastiku stoji za neke zemlje u sv. Lovri: »Dolazeći ispod Ravnog oblaga ili ka morskoj obali ispod brda javnim putem...«³⁰ Radi se dakle o brdu iznad mora i javnog puta koji je vodio prema sv. Lovri (Pazdigradu), kako stoji dalje u tekstu.

ŽNJAN (Sgnan i Xgnan), P. Skok navodi iz drugih izvora oblike in *Zunano* (1096. g.), *ad Cunanum* (1250), *in Iunano* (1301), *de Zugnano* (1370) i *de Zugnano* (1501, oporuka M. Marulića). Ubraja ga u toponime rimskog porijekla nastale od imena posjednika. To je treći *praedium* (*Iunianum*, usporedi *Marnianum* i *Cumanum* isto tako i *Panisanum* — Pojišan i *Barboranum* — Brboran).³¹

SV. LOVRE (Santo Lorenzo), predio oko današnje crkvice sv. Lovre. Prvi put se spominje 1250. g. kao *S. Laurentius Paganus*. U kasnijim izvorima in *Paganesimo* i *Pazdigrad* (v. gore). Vjerojatno je taj predio bio nazvan *Lovrinac*, što je kasnije pogrešno preneseno na područje današnjeg groblja. Taj se naime predio, sjeverno od Pazdigrada, u dokumentima zove *Triščeni kamic* ili *Petra tonata* (u dokumentu iz 1379. g. stoji »... ad petram tonatam sive Trischienog kamicha)³² iz čega je izveden još i danas poznati naziv *Triščneica* (tako u Calergijevoj karti iz 1675. g. stoji Trischienizza). Naziv potječe od trijes (grom).³³

VISOKA (Vissocha), u izvorima nema tragova drugom nazivu osim ovog hrvatskog.

TRSTENIK (Tarstenich), godine 1144. spominje se i u splitsko romanskoj verziji »... vallis qui sclavice dicitur Tristenic, latine uero Calamet«, prema klasičnolatinskom *calametum* (trstika).³⁴

FIRULE, godine 1397. stoji *ad Forule*,³⁵ a na jednom mjestu u arhivu kap-tola *ad Firule in Toraz* (?).³⁶ Prema P. Skoku dolazi do latinskog *ferula* (*šiba*, usporedi Šibenik),³⁷ dok J. Smodlaka izvodi taj naziv iz *Forule* (poljanice), tj. prema malim poljanama koje se gledane s visine zapažaju u tom predjelu.³⁸

ŠPALACJUN (Spalaciun i Spalation). Godine 1096. stoji in *Spalazuolo*, na temelju čega P. Skok izvodi naziv iz *Spalateolum* tj. deminutiva od *Spalatum*. P. Skok navodi i izgovore *Spalacijun* i *Spalacun* kakve je čuo 1914.

godine a odnosili su se tada na polje, uvalu i kupalište,³⁹ pa proizlazi da se taj naziv odnosio na današnje Bačvice. I taj je toponim, međutim, naveden u katastru.

BAČVICE (Bazvize i Bazuize). Stariji romanski naziv *Buttis* javlja se u razmatranim dokumentima vrlo rijetko. Tako se na jednom mjestu spominje crkva sv. Petra de Buttis za koju stoji da je »... sva opkoljena stijenama« (circundata da sassi daper tutto).⁴⁰ Najvjerojatnije se ovdje radi o staroj crkvi sv. Petra lučkoga, koja se nalazila u zgradi na uglu ulice Rade Končara i Radovanove ulice (danas samoposluga). U vizitaciji nadbiskupa Cosmija (1683. g.) stoji da je crkva sv. Petra bila na početku puta koji vodi do crkve u Pojišanu. Cosmi je ubraja među crkve u predgrađu Lučac,⁴¹ dok se u katastru nadbiskupa Faconija (1576. g.) spominje sv. Petar iza samostana fratarara sv. Dominika.⁴² Kako ni na području Bačvice ni Lučca nema tragova ni jednoj drugoj crkvi sv. Petra, smatram da je crkva sv. *Petra de Buttis* istovjetna s crkvom sv. *Petra lučkog*, te da se nalazila na granici dvaju područja, koja granica nikako nije mogla biti ni stalna ni točno određena. Ako prihvatimo mišljenje P. Skoka po kojemu se današnja uvala *Bačvice* zvala *Špalacjuni*, *Bačvice* su se morale zvati predjei zapadno od uvale i južno od predgrađa Lučac, pa se najvjerojatnije tako zvao poluotok koji odvaja današnju uvalu *Bačvice* od gradske luke (Katalinića brig). To potvrđuje i naziv crkve sv. Marije de Buttis (de Botticelle), koja se prema Cosmijevoj vizitaciji nalazila u 17. st. unutar utvrde izgrađene na tom poluotoku u vrijeme mletačko-turskih ratova.⁴³ I prema J. Smodlaku ime Bačvice »... nosi jedan mali poluotok s jugoistoka gradske luke, u blizini poznatog morskog kupališta«, te smatra da su taj naziv dali pomri kojima su grebeni s vanjske strane poluotoka, gledani iz daljine uili »... nalik na mala bureta, bačvice.«⁴⁴

POJIŠAN (Polissano i Falissano), 1397. g. in *Pansano*. Tako i 1030. g. P. Skok smatra to pogreškom umjesto *Panisano* (vidi gore *Žnjan*). Zanimljivo je mišljenje J. Smodlake, prema kojemu je to hrvatski naziv »... koji je ušao u italijanski jezik, pa nam se natrag vratio, iako ponešto izobličien«. Smatra da se crkva »Gospe od Pojišana« prvotno zvala »Gospe Poljičana«, odnosno čakavski »Gospe Pojičan«, što se u mletačkom narječju izgovara »poišan«. Crkva se nalazi na putu koji iz Poljica vodi u Split te su je, prema mišljenju J. Smodlake, Poljičani osobito poštivali, posjećivali a možda i darivali.⁴⁵

VRZOV DOLAC (Bzodolaz i Zobdolaz), u drugim dokumentima i *Bzov dolaz*, *Besol dolaz*, *Bisol doliz*, *Dobisol Dolez* i slično. To je toponim s najviše nestabilnosti u pisanju, pa često dovodi u sumnju da li se baš uvijek radi o istom toponimu. Za ovaj koji se spominje u De Carisovu katastru nema nikakve sumnje, jer se govori o zemljama u *Vrzovu docu* i *Gripama* zajedno. P. Skok misli da je to hrvatski toponim, ali mu ne daje konačno objašnjenje.⁴⁶ Očito, pisanje ovog toponima prema hrvatskom izgovoru stvaralo je znatne teškoće pisarima, redovito slabim poznavacima hrvatskog jezika.

GRIPE (Grippe). P. Skok navodi jedan tekst iz 1144. g. u kojemu se tj. *grippe* javljaju kao apelativ, inače u dalmatinskom latinitetu u značenju *litica*. Drugdje u Dalmaciji ima toponim *Fripa* i *Hripa*.⁴⁷ Prema Cosmijevoj vizitaciji tu se prije podizanja utvrde nalazila crkva sv. Ante.⁴⁸

SV. MANDE (Sta Maddalena), tako se donedavno zvalo područje oko istoimene i danas sačuvane crkvice (sv. Mande — Škrape). U 17. st. ta je crkvice stradala za turskog napada na Gripe, te je poslije toga rata popravljena.⁴⁹ Na toponim *Škrape*, koji se u ovdje razmatranim dokumentima ne spominje, a i inače ga je teško identificirati u starijim dokumentima, možda se odnosi *Clapgi dol* iz 1397. g. Tu se u reambulaciji dobara splitske nadbiskupije taj toponim spominje prije Lokava a poslije Smrdečca. L. Katić ga dovodi u vezu sa staroslavenskim glagolom *krapati* ili *kropati*, odnosno s imenom *Girig(n)u filius Chrappe*, koji nalazi u jednom dokumentu iz 1180. g.⁵⁰

LOKVE (Loqve), raniji latinski naziv je *Lacu* i *Laculos*, od *lacus* = lokva. 1397. g. stoji »... ad Slaculos sive Loque«.⁵¹ Nalazimo ga i u titularu crkve s. Zuane de Lacu.⁵²

SMRDEČA STAGNJA (Smrdechia stagna). *Stagnja* je stara hrvatska riječ a označava put. Na više se mjesta javlja i kao toponim (usporedi Stagnja u Velom Varošu). L. Katić misli da je to isto što i Smrdečac,⁵³ ali u De Carisovu katastiku spominju se ti lokaliteti izdvojeno.

CISTERNA. U dokumentu o osnivanju samostana sv. Benedikta (kod »Zlatnih vrata«) iz godine 1096. spominje se u blizini tog samostana jedna zemlja *ad Gusternam*.⁵⁴ Prema P. Skoku to je splitsko-romanski izraz od latinskog *cisterna* (inače u Dalmaciji *gustirna*).⁵⁵ Moguće je da se ovdje radi o lokalitetu *Gušćer* u istočnom dijelu splitskog polja, koji se spominje 1397. g. (*Guschier*),⁵⁶ što je ipak malo vjerojatno jer bi se tada kada je katastik sastavljen (početkom 17. st.) te zemlje morale nalaziti pod turskom okupacijom. To bi sastavljač katastika svakako spomenuo, kao što je to učinio za neke zemlje u Dragovodama i Visokoj.

DRAGOVODA (et Vissoca). Tu se nabrajaju zemlje za koje se kaže da su »nel confin di Turchi appresso il confin nostro« što je značajan dokument za utvrđivanje mletačko-turske granice prije kandijskog rata tim više što se prije toga nabrajaju i zemlje u Kaštelima izvan područja pod turskom okupacijom.

Mletačko-turska granica nakon osvajanja Solina i Kamena 1571. godine (Ciparski rat) prolazila je dakle od ušća Žrnovnice preko Visoke i Dragovoda do ušća Jadra, svega nekoliko kilometara od gradskih zidina, odvajajući splitski teritorij kod ušća Jadra u Solinu od teritorija splitskih Kaštela (Sućurac, Gomilica, Kambelovac).⁵⁷

U razmatranim dokumentima, koji se odnose na posjede kaptola, razasute po cijelom splitskom polju, ne spominju se baš svi lokaliteti koji se mogu naći u drugim starijim dokumentima (*Sirobuja*, *Supaval* i dr.), kao ni oni nastali kasnije.⁵⁸ Spominju se, međutim, neki koje je teško naći u dokumentima a danas su nestali. Tako se pored navedene *Sile*, *Ravnog obloga* i *Pisanog kamićka*, spominju još *Kavica*, *Kozja stopa*⁵⁹ i *Komulovića* (Komulova) *glavica*. Za ovu posljednju se navodi na jednom mjestu, da se nalazila nedaleko od Kmana, pored puta za Solin.⁶⁰

Od splitskih predgrađa spominje se najčešće ono najstarije na obroncima *Marjana* i to kao *Borgo Sancti Francesci* (Veli Varoš), te *Lučac*, *Manuš* (Putem Manus) i *Dobri* (Puteum bonum).

Bila mi je namjera da ovim napisom upozorim na značenje toponima kao svojevrsnih kulturno-historijskih spomenika i svjedoka prošlosti. Za te nazive vezani su značajni povijesni događaji, kao i društveno-ekonomski odnosi splitske prošlosti (oni se najčešće spominju u vezi s posjednicima zemlje i njihovim odnosima s težacima-kolonima). Time sam želio upozoriti na našu obavezu da čuvamo te svjedoke prošlosti u ovo naše vrijeme brze izgradnje novih gradskih četvrti, kada na tim predjelima niču novi stambeni kompleksi a nove ulice presjecaju i brišu međe i puteve, koji su nekada označavali granice pojedinih lokaliteta i kada prijeti opasnost da se uspomena na tu kulturno-historijsku baštinu potpuno izgubi. Pohvalno je stoga nastojanje da se oni sačuvaju u imenima mjesnih zajednica, stambenih naselja i pojedinih ulica, premda se i na taj način nazivi lokaliteta ponekad jako pomjeraju i prilagođuju suvremenim potrebama (a neki se manji potiskuju i gube).

Polazeći od neobjavljenih dokumenata i analiza ranijih pisaca, koji su se ovom problematikom bavili (Skok, Katić, Smoldaka), želio sam upozoriti na niz neriješenih pitanja u pogledu izricanja konačnih sudova o postanku i porijeklu naziva a time i na potrebu daljih istraživanja. Bez pretenzije da dadem konačni odgovor, mogu ovdje upozoriti na neke pojave, koje proizlaze iz navedenih podataka.

Svi toponimi u splitskom polju mogu se podijeliti na tri grupe:

1. toponimi neslavenskog porijekla, nastali prije dolaska Slavena,
2. toponimi s dvojezičnim nazivima, i
3. toponimi slavenskog, odnosno hrvatskog porijekla.

Zaključak P. Skoka po kojemu su ovi treći brojniji što se više udaljavamo od nekada romanskog grada, što potvrđuju i njegova istraživanja na području Solina i Klisa, nije tako izrazito vidljiv iz ovdje navedenih dokumenata, jer je na primjer *Dražanac* mnogo bliži gradu od *Žnjana* ili *Duja*. Splitski je poluotoka svakako bio područje intenzivnih etničkih i lingvističkih ispreplitanja u većoj mjeri nego područje sjeverno od Jadrana, gdje je toponimija, kako navodi P. Skok, »sva hrvatska«. ⁶¹ Time je približno označena i nekadašnja granica između hrvatskog i bizantinskog državnog teritorija premda ona nije morala biti i stvarna etnička granica.

Dvojezični toponimi još više potvrđuju tezu o etničko-lingvističkom spletu u prošlosti splitskog poluotoka, ali ostaje dilema jesu li oni nastali prevodenjem starijih neslavenskih naziva od strane novih nasljednika ili su, pak, nastali kasnijim prevodenjem slavenskih naziva na jezik administracije, na što upućuje Smoldakina interpretacija naziva Pojišan. ⁶²

BILJEŠKE

- ¹ Arhiv splitskog kaptola, br. 196, str. 1b.
- ² Ibidem, br. 5, 24, 196.
- ³ Vidi o tome T. Maretić, *Istorija hrvatskog pravopisa latinskijem slovima*, Dje-la JAZU, knj. 9, Zagreb, 1889.
- ⁴ P. Skok, *Postanak Splita*, Anali Hist. instituta u Dubrovniku, Dubrovnik, 1952, str. 22. Raniji nazivi za Marjan, Serra, Mons Serranda i sl. ne pojavljuju se u ovdje razmatranim dokumentima.
- ⁵ Ibidem, str. 30.
- ⁶ L. Katić, *Topografske bilješke solinskog polja*, Vjesnik za arh. dalm., III, Split, 1951, str. 88.
- ⁷ P. Skok, o. c., str. 35, 36.
- ⁸ Ibidem, str. 49.
- ⁹ Ibidem, str. 39.
- ¹⁰ Ibidem, str. 28.
- ¹¹ Visitatio prima generalis habita ab Illmo ac Rev^{mo} Stephano Cosmi Archi-episcopo Spalatensi, anno 1682, 1683. Prijepis u Muzeju grada Splita, str. 26.
- ¹² Ibidem, str. 28. Item in eodem via (quae Salonam ducit) aliam capellam quae dicit Solinsca Copilizza.
- ¹³ P. Skok, o. c., str. 27.
- ¹⁴ L. Katić, *Reambulacija dobara splitskog nadbiskupa*, Starohrvatska prosvjeta, ser. III, sv. 5, Zagreb, 1956, str. 144.
- ¹⁵ P. Skok, o. c., str. 42.
- ¹⁶ Visitatio ... Cosmi ... (v. bilj 11), str. 29.
- ¹⁷ P. Kolendić, *Marulićeva oporuka*, Split, 1924. Original oporuke u Historijskom arhivu u Zadru, br. 56, sv. 64. spl. str. 28—40.
- ¹⁸ Tako u reambulaciji dobara splitskog nadbiskupa 1397. g. stoji: »... item ibidem una terra recto Stinizam a meridie incipiendo deinde ad aquilonem stat ripa cum saxis«, za opis neke zemlje u Gomilici. Na drugom mjestu spominje se potok Stinica i zemlja zvana Stinica u blizini lukova Dioklecijanova vodovoda. D. Farlati, *Illyricum sacrum III*, Venecija, 1765, str. 334 i dalje.
- ¹⁹ P. Skok, o. c., str. 27, 28.
- ²⁰ Ibidem, str. 28. Vidi također L. Katić, P. Skok, *Postanak Splita*, Starohrv. prosvjeta, ser. III, sv. 4, Zagreb, 1955, str. 194. L. Katić odbacuje Skokovu kombi-naciju o vranjičkoj štokavštini.
- ²¹ D. Farlati, o. c., str. 345.
- ²² P. Skok, o. c., str. 30.
- ²³ L. Katić, *Reambulacija*, o. c., str. 142, 143.
- ²⁴ G. Novak, *Povijest Splita I*, Split, 1957, str. 527; P. Skok, o. c., str. 26.
- ²⁵ Ibidem, str. 27.
- ²⁶ J. Smodlaka, *Imena mesta i meštana na tlu Jugoslavije*, prilog Vjesnika za arheologiju i historiju dalmatinsku, sv. III, Split, 1946, str. 8, 37.
- ²⁷ Bull. di arch. 1920, str. 197.
- ²⁸ P. Skok, o. c., str. 37.
- ²⁹ Ibidem, str. 51.
- ³⁰ Arhiv splitskog kaptola, br. 196, str. 28.
- ³¹ P. Skok, o. c., str. 23, 24, 25.
- ³² D. Farlati, o. c., str. 377.
- ³³ L. Katić, *Topografske bilješke*, o. c., str. 82.
- ³⁴ P. Skok, o. c., str. 26.
- ³⁵ D. Farlati, o. c., str. 343.
- ³⁶ Arhiv splitskog kaptola, br. 24.
- ³⁷ P. Skok, o. c., str. 28. Za Trstenik i Šibenik v. također J. Smodlaka, o. c., str. 80.
- ³⁸ J. Smodlaka, o. c., str. 40.
- ³⁹ Ibidem, str. 24.

- 40 Arhiv splitskog kaptola, br. 196, str. 31a.
- 41 Visitatio... Cosmi... (v. bilj. 11), str. 25.
- 42 Arhiv splitskog kaptola, br. 24, str. 1, 2.
- 43 Visitatio... Cosmi... (v. bilj. 11), str. 26.
- 44 J. Smodlaka, o. c., str. 40.
- 45 J. Smodlaka, o. c., str. 20, 21.
- 46 P. Skok, o. c., str. 47.
- 47 Ibidem, str. 41.
- 48 Visitatio... Cosmi... (v. bilj. 11), str. 25.
- 49 Ibidem, str. 27.
- 50 L. Katić, *Reambulacija*, o. c., str. 141. i P. Skok... (v. bilj. 20), str. 198.
- 51 D. Farlati, o. c., str. 343.
- 52 Arhiv splitskog kaptola, br. 5, str. 100.
- 53 L. Katić, *Reambulacija*, o. c., str. 141.
- 54 F. Rački, *Documenta*, MSHSM VII, Zagreb, 1877, str. 77.
- 55 P. Skok, o. c., str. 32.
- 56 D. Farlati, o. c., str. 343.
- 57 Vidi o tome G. Novak, *Povijest Splita II*. Split, 1978, str. 979—981.
- 58 Za postanak naziva Zenta vidi J. Smodlaka, o. c., str. 40.
- 59 Arhiv splitskog kaptola, br. 24, fol. 2 (Cosia Stoppa) i fol. 7 (Caviza in Campi Spalati).
- 60 Arhiv splitskog kaptola, br. 196, fol. 44b (Comulovichia glaviza) i 51b (a Cmhan non longe a Chomuloua glaviza prope uiam publicam quae ducit Salonam).
- 61 P. Skok, o. c., str. 19.
- 62 V. bilj. 45.